

Rescatar la memòria personal

Rafael Roca Ricart
Universitat de València
rafael.roca@uv.es

La investigació sobre materials memorialístics impulsada en les darreres dècades des de la Universitat de València ha contribuït d'una manera notòria al conjunt del coneixement sobre aquesta mena d'escrius en l'àrea catalanoparlant. Estudiosos com Joan Fuster, Joaquim Martí, Antoni Ferrando, Vicent J. Escartí, Emili Casanova i Mateu Rodrigo han realitzat les seues aportacions a través d'estudis i edicions d'obres d'un evident pes històric. Així, els dietaris de Pere Joan Porcar, Joaquim Aierdi i Melcior Miralles –entre d'altres– han centrat bona part dels seus esforços, al costat de l'interés que també han manifestat pel *Llibre d'Antiquitats de la Seu* o per d'altres escrius memorialístics menys coneguts, com els de mossén Torralba o el canonge Vicent Gil. Així, des de l'edat mitjana fins al segle XX –pràcticament–, les darreres fornades d'investigadors valencians han fet la seua aportació al coneixement d'un gènere que, al país, ja havia despertat l'atenció d'estudiosos com Josep Sanchis Sivera, Vicent Castañeda, Salvador Carreres Zacarés, Francesc de Paula Momblanch i Francesc Almarche. De fet, cal no oblidar que Almarche va recollir notícies interessantíssimes sobre memòries i dietaris – alguns introbables, en els nostres dies– a la seua coneguda obra *Historiografia valenciana* (València, 1919).

Aquesta llarga i fonamentada trajectòria –que ja fou recollida per Escartí a “Notícia sobre la literatura memorialística al País Valencià, del segle XIV al XIX” (*Manuscrits*, 28, 2010, pp. 181-205)– s'afegeix a l'estudi d'allò que hom anomena «*papiers de famille*», «*livres de raison*», «*livres de maison*», «*scritti del foro privato*», o registres, llibres de compte i raó, memorialis, dietaris, memòries o autobiografies, relacions i un llarg etcètera, sense que siga sempre fàcil establir una etiqueta exacta o genèrica per a tots ells. I això malgrat que, molt sovint, hom siga capaç de trobar-ne una suficientment correcta, com ha destacat en altres llocs Escartí, que ja fa algunes dècades va encunyar el terme «literatura memorialística», una felicitat troballa que ens permet englobar tot un gènere integrat per espècimens de característiques tan diferents, des del punt de vista formal.

Des de la *nota* –dispersa, única o escassa sovint– i el *dietari* –amb anotacions continuades i quasi escrites cada dia– o el *llibre de memòria* –amb un objectiu pròxim al del cronista i d'àmbit «quasi» públic, en tots els casos, pràcticament–, allò que connecta aquests texts és la voluntat de l'autor (o els autors) de deixar constància del que han vist o viscut, del que s'han assabentat

per via de terceres persones o, fins i tot, del que han conegut per via escrita – impresa o manuscrita. I allò que els diferencia serà el grau de publicitat o d'intimitat que podrem descobrir en la intenció del seu redactor, o la freqüència amb què varen prendre les notes. I ni tan sols per la temàtica –com seria d'esperar– els podríem «separar» clarament: en l'anotació marginal d'un notari, per exemple, podem trobar dades de caire nacional o històric; i en un dietari o llibre de memòries, al costat de les referències estrictament personals o íntimes, se'n poden trobar també de polítiques o religioses. I, tot plegat, fa que la catalogació d'aquests materials –ben atractiva, d'altra banda– no resulte gens fàcil.

Conscients de totes aquestes limitacions, ara, en aquest dossier que oferim a la *Revista Internacional d'Humanitats*, pretenem mostrar un tast de les darreres aportacions que, des de l'àmbit universitari valencià, es continuen fent al coneixement del gènere memorialístic en terres de parla catalana. Un tast que és volgudament transversal, i que, per una altra banda, recorre la major part de la cronologia del gènere, gairebé des dels albors fins als nostres dies.

En aquest sentit, el treball ofert per Carles Fenollosa ens situa en els orígens, amb una aproximació ben interessant al context en què s'origina l'activitat dietarística de Bernat Guillem Català de Valleriola –un dels primers autors que tenen consciència d'elaborar un diari del «jo». Tot seguit, tant Vicent J. Escartí com Ramon Mora ens acosten als inicis del segle XVIII, amb sengles treballs de signe molt divers però units pel rerefons en què se situen cronològicament: el daltabaix de la Guerra de Successió al País Valencià. Així, el primer fa una repassada al dietari de Josep Vicent Ortí i Major –un dels més complets sobre aquell esdeveniment a terres valencianes–, mentre que el segon se centra en l'estudi de les relacions de notícies vinculades a la batalla d'Almansa (1707), l'episodi que significà, en la pràctica, l'acabament de l'esmentada guerra a les terres de l'antic regne de València. Tot seguit, Àngel Cano Mateu ens aproxima a l'obra de mossén Josep Esplugues –un text que, podríem dir, comporta la fi de l'activitat dietarística en català a terres valencianes a mitjan del segle XVIII. Carlos Martínez Mayor, per la seua banda, ens parla de l'activitat memorialística del Baró de Maldà –un noble català a cavall dels segles XVIII i XIX–, i ens el situa ben pròxim als inicis de l'activitat periodística que, de fet, es trobava en aquell temps a punt de desenvolupar-se plenament. Per últim, dos treballs més –deguts a Alaitz Zalbidea i Jacob Mompó– ens permeten conèixer com, durant el segle XX, l'«afecció» per recollir notícies encara es mantenia viva; i, en el cas estudiat per Zalbidea, ens mostra la represa del memorialisme en català a terres valencianes de la mà dels escrits del patrici i bibliòfil valencià Nicolau-Primitiu Gómez-Serrano.

Comptat i debatut, creiem que les aportacions que presentem són una bona mostra de les línies de recerca que, sobre el gènere memorialístic, estan portant-se a terme ara mateix a les terres valencianes. Una recerca que, en rescatar la memòria personal, recull el bo i millor de la tradició en aquesta mena d'estudis, i que es projecta amb decisió cap al futur, tot temptant de posar en valor la memòria personal que ens han llegat les generacions passades.